ԱՐՇԱԼՈՅՍ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ

ՕՐԱԳԻՐ ԶՄԻՒՌՆԻԱՅ

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ ԵՒ ԱՌԵՒՏՐԱԿԱՆ

ՔՍԱՆԵՐՈՐԴ ԵՐՐՈՐԴ ՏԱՐԻ — ԶՄԻՒՌՆԻԱ ՇԱԲԱԹ 29 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐ 1862 — ԹԻՒ 691

ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՏԵՍՈՒԹԻՒՆ

ԶՄԻՒՌՆԻԱ, 29 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ

Մեծին Բրիտանիոյ կառավարութիւնը պաշտօնական կերպիւ իմաց տուաւ Եւրոպիոյ մեծ տէրութեանց՝ թէ ինքը որոշած է Յոնիական եօթը կղզեաց պաշտպանութիւնը թողուլ և միաւորել զանոնք Յունաստանի տէրութեանը հետ, եթէ Վէննայի մէջ 1815ին հաստատուած դաշնադրութեան ստորագրող տէրութիւնները, այսինքն Գաղղիան, Ռուսիան, Աւստրիան, Բրուսիան, Սպանիան, Բորթուկալը և Սուէդիան համաձայնութիւն տալու ըլլան։ Քանզի դիտելարժան է թէ յիշեալ դաշնադրութեամբ Յոնիական կղզեաց պաշտպանութիւնը Մեծին Բրիտանիոյ տէրութեանը յանձնուեցաւ 1815ին։

Այս գործոյն կարգադրութեանը համար, այսինքն Յոնիական կղզիները Յունաստանի թագաւորութիւնը հետ միաւորելու համար, Անգղիոյ կառավարութիւնը հրաւիրած է Վէննայի դաշնադրութեանը ստորագրող յիշեալ տէրութիւնները՝ որ 'ի խորհրդակցութիւն դումարուին Լոնտոնի մէջ։

Անգղիան՝ իւր սովորական վեհանձնութեամբը, ուրիշ պայման մը չէ դրած Յունաստանի թագաւորութեանը 'ի փոխարէն թող տալուն անոր զՅոնիական կղզիները, բայց միայն կը պահանջէ որ Յունաստանը հաստատուն պահէ միապետական կառավարութեան սկզբունքը և հաստատուած դաշնադրութիւնները, նմանապէս զբարեկամական յարաբերութիւնները՝ զորս ունի օտար տէրութեանց հետ և մանաւանդ իւր դրացի տէրութեանը հետ։

Մեծին Բրիտանիոյ կառավարութեան այս վեհանձնական ընթացքը և վսեմ անշահասիրութիւնը մեծ ազդեցութիւն պատճառեցին 'ի Գաղղիա և բոլոր Եւրոպիոյ մէջ։ Անգղիոյ հակառակորդ լրագրութիւնները չեն կրնար կամ չեն ուզեր հաւատալ անգղիական այս վսեմ անշահասիրութեանը, որով ինքնակամ համաձայնութեամբ կը թողու Յունաստանի՝ զինուորական պատուական և զօրաւոր դիրք մի, որ պիտի են Յոնիական կղզիները։ Ուստի զանազան մեկնութիւններ կուտան այս բանին. սակայն ազատաբար օրագիրները, ընդհանրապէս, գովութեամբ կը յիշատակեն լորտ Ռէլմըրսթընին այս քաղաքական ընթացքը։ Փարիզի Օբէնիօ Նոպիօնալ լրագիրը առաջինը եղաւ 'ի հրատարակել և 'ի բացատրել թէ ուրչափ արժանաւոր, վեհանձն և միանգամայն իմաստուն քաղաքականութեան գործ մըն է Մեծին Բրիտանիոյ կառավարութեան այս որոշումը։ "Յոնիական կղզիները Յունաստանին տալով, կը սեպեցիշեալ լրագիրը, լորտ Ռէլմըրսթըն կը պատակէ իւր երկաթեայ քաղաքական ծառայութիւնը՝ կենցաղագիտական մեծ և վեհանձն գործով մի։ Անգղիոյ և Յունաստանի մէջ երախտագիտութեան և սիրոյ տևողական կապեր կը հաստատէ։ Բայց յայտնի է, ինչոր կուտայ՝ համաձայնութեամբ տրի և ինքնայօժար կամաբ կուտայ, իւր բարերարութիւնները չվաճառէր Յունայ, և նուաստացուցիչ զիջումներով ծախու առնել չտար անոնց նոյն բարերարութիւնները։ Իւր առատաձեռնութիւնները իբրև մեծ իշխան և բոլորովին ձրիապէս կընէ։ Ամենը կուտայ և բան մը չպահանջեր"։

Յունաստանի թագաւորական տիտղոսն յաջորդ՝ ըստ երևմանց, Տոմ Ֆէրտինան թագաւորը պիտի ըլլայ, որ Բորթուկալի այժմեան տիրող Տոմ Լուիզ թագաւորին հայրն է, և մեծ տէրութիւնները իրենց համաձայնութիւնը արդէն տուած են այս անօրինութեանը։ Սակայն տարակոյս չկայ, թէ Անգղիոյ կառավարութիւնը առաջին բանախօսութիւնը այս գործոյն վրայօք՝ յաջող վախճան մը չունենայ։ Ֆէրտինան թագաւորին առջև. որ տհաճութիւն կը ցուցնէ թողուլ իւր ազանձնական խաղաղ կեանքը՝ որուն մէջ քանի մը տարիէ հետէ կապրի։ Բայց Մ. Դ'Էրիկ Բ-ի օրագիրը կը յուսայ թէ կարելի է յիշեալ թագաւորին միտքը ընել և համոզել զնա որ ընդունի Յունաստանի թագաւորական աթոռը 'ի պատճառս դժուարութեանց ժամանակին, որոնք ևս առաւել պիտի շփոթուին եթէ Նորին վեհափառութիւնը մերժելու ըլլայ մեծ տէրութեանց այս առաջարկութիւնը։

Մեծարգոյ միսթր Ելիօթ, որ Անգղիոյ կառավարութեան կողմանէ յատկապէս Աթէնք եկած է համոզելու համար զՀելլենացիները որ իրենց թագաւոր ընտրեն զյիշեալ Տոմ Ֆէրտինանը, միսթր Ելիօթ, կըսեմք, եթէ յաջողութեամբ կատարուելու ըլլայ իւր պաշտօնը Աթէնքի մէջ, անկէց ուղղակի Լիզպոնա պիտի երթայ Ֆէրտինան թագաւորին քով, համոզելու համար նաև զՆորին վեհափառութիւնը, որ չմերժէ Հելլենացւոց առաջարկութիւնը։

Իտալիայ մէջ քաղաքական ներքին դժուարութիւնները օր ըստ օրէ կաւելնան ազատասէր կուսակցութեան անհամբերութեամբը և ուրիշ զանազան անխոհեմ ընթացիւքը։ Նոր պաշտօնէից խորհուրդը թէպէտև բարլամէնթին անդամոց մեծագոյն մասը իրեն կուսակից և պաշտպան ունի, այսու ամենայնիւ մեծ նեղութիւն կը կրէ անզուսպ և անհամբեր երեսփոխանաց ոմանց յարձակմունքէն։ Սոնց մէջէն մօսիւ Մուզօլինօ պատգամաւորին ատենախօսութեանց մէկ մասը յառաջ կը բերեմք, որուն անտեղութեանը վերայ ազգային երեսփոխանաց՝ խորհրդանոցը մեծապէս ցաւեցաւ։ Հաւասիկ այս ատենախօսութեան քաղուածը՝ զոր Լ'Էբէրօ լրագրէն կառնումք։

"Պարոնայք, Հռոմի խնդիրը կարևոր և կենսատու խնդիր մըն է, զոր չափէն աւելի երկնցուցին։ Հռոմը պէտք է մեզ, պարոնայք, և աշխատելու ենք յիշեալ մայրաքաղաքը առնուլ, կամ մեռնիլ։ (Կը խնդան)։ Խնդալու ժամանակը չէ, և մեծապէս կը ցաւիմ խորհրդանոցին այս ընթացքին վերայ։ Երբոր կը կարդամք Գաղղիոյ Մոնիթէօր օրագրին մէջ թէ Հռոմը տիեզերական խնդիր մըն է և չկրնար միայն 'ի նպաստ Իտալացւոց լուծուիլ, կը հարցնեմ ձեզ, պարոնայք, թէ իւրաքանչիւր իտալացի պէտք չէ՞ զգալ թէ ամօթը իւր ձակատին վերայ կելլէ։ Անօգուտ է ինքզինքնիս խաբելը, անօգուտ են և ձարտարախօսութիւնները. այլ պէտք է հաստատութեամբ գիտնաք թէ ինկած վարչութեան քայլերուն հետևելով՝ երբէք պիտի չկրնաք Հռոմ երթալ։ Եւ այս բանը՝ երկու տարի կայ որ կը գուշակեմ ձեզ։ Եթէ ուրիշ կերպիւ վարուիլ անկարելի է, գոնէ դադրեցուցէք ամէն հաղորդակցութիւնները Գաղղիոյ կառավարութեանը հետ։ (Կը խնդան)։ Ուրիշ բան պէտք է ձեզ և ոչ թէ ներքին կարգադրութեանց վրայօք խօսիլ. քանզի Իտալիան պիտի չկրնայ կարգադրուիլ որչափ ժամանակ որ Հռոմը իւր ձեռքը պիտի չունենայ. որովհետև այն տեղէն է որ մեր թշնամիները կը սպառնան մեզ, և մեր ընդհանրին են նախ՝ ա—աղաղիները, երկրորդ՝ գաղղիացիները և երրորդ՝ Պ—ըպօնեանները"։

Ուրիշ ժամանակ այսպիսի ատենախօսութիւն մի

ԲԱՆԱՍԻՐԱԿԱՆ

Գիւտ ազգային հին մատենագրութեանց։

Որչափ մնայր մեզ ժամանակ 'ի պաշտօնական գործոց՝ ոչ կամելով զոյն յաղագս հանդստեան անձին խոց ունցուցանել, գեղերեցայ 'ի խոյզ ազգային անյայտ հնութեանց 'ի մատենադարանին սրբոյ Ամենափրկչեան վանաց, 'ի մէջ ձեռագիրս մատենիցն։ Գտաւ զք նոյն վաստակոյ խոց եղեն յիշատակեալքն 'ի ստորև.

Ա. Գրիգոր եպիսկոպոսի(1) Մարաշեցւոյ կամ Յեսուանցւոյ(2) ամենագեղեցիկ ճառ՝ 'ի զրուաս սրբուհւոյ կուսին Մարիամու, սկսեալ 'ի ծննդենէ նորա ցվերափոխումն յերկինս, երկար բանիւք, վսեմ իմաստիւք՝ մանաւանդ 'ի նկարագրութիւնս ընդունելոյ զՍրբուհին երկնային լիներակ դասակարգութեանցն 'ի վերափոխմանն՝ յերկինս, յԱթոռ Բարձրելոյն։ Ընդ վսեմութեանն ըստ համապատշաճ զուգաւորութեան՝ խառնին բանք վկայութեան յԱստուածաշունչ գրոց, մանաւանդ յԵրգոց երգոյն Սողոմոնի, 'ի գովեստ Տիրուհւոյն։ Ունի սա և գքանի գլուխս աղօթից. այլ ոմն ոչ է վսեմ՝ ըստ ճառին այնմիկ։

Բ. Գրիգորի վանեցւոյ՝ մակ(3) անուամբ Ղարագոլենեան, բանք աղօթից և խոստովանութեան, բովանդակեալ յերկու գլուխս որք այսպէս սկզբնաւորին. Ա. «Անել լոյս և անճառելի ճառագայթ», Բ «Տէր Աստուած ահաւոր և սքանչելագործ»։

Գ. Բանիկ կամ Բենիկ(4) վարդապետի բանք աղօթից, գլուխ մին, որոյ գլխակարգութեանցն սկզբնաւորութիւնքն են 'ի ներքոյ յիշատակեալքն.

ա. «Տէր Աստուած ահաւոր և սքանչելագործ։

բ. Ամենաղօր անճառ և անքննին։

գ. Յիսուս Քրիստոս Աստուած մեր, ստեղծիչ ամենայն լինելութեանց։

դ. Եւ արդ տէր Աստուած ամենակալ։

ե. Տէր Աստուած զօրութեանց՝ ահաւոր բարձրեալ։

զ. Եւ արդ տէր Յիսուս անմահ և անմահից թագաւոր։

է. Տէր Աստուած անսկիզբն՝ հզօր և փառաւորեալ։

ը. Անճառ լոյս՝ լուսաւորեա զխաւարեալս։

թ. Այլ արդ և այժմ՝ որ և ժամանակ է։

Դ. Անանիա վարդապետի՝ 'ի խորհուրդ Յօհաննու մարգարէի և յԱդամ և 'ի Քրիստոս, և 'ի կամաւոր չարչարանս, և 'ի թաղումն նորա ասացեալ՝ բանք մեկնաբանական վարդապետութեամբք։ Վսեմ են բանքն՝ և խորհրդաւոր նմանաբերութիւնքն(5)։

Կան այլ ևս հնութիւնք 'ի գեղեցիկ մատենագրութեանց նախնեաց մերոց, զորս հետզհետէ ունիմ ընծայել 'ի տեղեկութիւն ազգի։

---

(1) Ի պատմութեան Զամչեան Հայր Միքայէլի երկու Գրիգոր եպիսկոպոս մարաշեցի յիշատակին. (Զամչ. Պատ. Հայ. հատ. գ. էջ 307,314,341)։ Այլ թէ որոյ 'ի նոցանէ է ճառն այն, չիք ծանօթութիւն ինչ։

(2) «Մարաշ" է անուն քաղաքի. եւ «Յեսուանցի" է անուն անապատին Մարաշայ, (Զամչ. պատ. հայ. հատ. գ. էջ 38)։ Վասնորոյ նոյն է ասելն Մարաշեցի կամ Յեսուանցի։

(3) Ի Զամչեան պատմութեանն Հայոց չիք յիշատակութիւն այսպիսի անուան։

(4) Ի Զամչեան պատմութեանն Հայոց գովութեամբ յիշատակի անուն սորա. յորում գրի այսպէս «Մարք է ասել թէ 'ի սոյն դարս (յերեքտասաներորդ դարուն) էր եւ բանիբուն վարդապետն Բանիկ կամ Բենիկ ասացեալ՝ որ արար զպէսպէս ճառս, եւ զնոգեշարժ աղօթս վայելուչ բանիւք եւ ընտիր շարադրութեամբ (Հատ. գ. էջ 244)։

(5) Ըստ պատմութեանն Զամչեան հայր Միքայէլի, չորեքին են նշանաւորք Անանիայ վարդապետ անուամբ. նախ՝ Անանիայ վարդապետ նարեկացի, երկրորդն՝ Շիրակացի. երրորդն՝ Սանահնեցի, եւ չորրորդն՝ քեռորդի Գետադարձին։ Այլ թէ որոյ 'ի նոցանէ են մեկնաբանական վարդապետութիւնքն, չիք ծանօթութիւն ինչ։

Յարութիւն Թ. քէր Յովհաննէսեան,
Ատենադպիր սրբոյ Ամենափրկչեան վանաց։

պիտի խռովէր ազգային խորհրդանոցը. սակայն այժմ ազդեցութիւն մի չըբաւ և խորհրդանոցը ազատախօսութեան մէկ անկարգութիւնը համարելով զայն՝ ամենևին ուշադրութիւն չմատոյց անոր։

Իտալիոյ բարլամէնթը իւր նիստերը վերստին դադրեցուց։ Այս թերակղզւոյն լրագիրները կըհաստատեն թէ մինչև մէկ ամիս Ալպոլիի ամէն վանքերը պիտի գոցուին և վերնան։

Նոր—Եորքի լրագրութիւնները՝ առանց հիմնաւոր կերպիւ ճանաչելու Գաղղիոյ առաջարկութեան խաղաղասիրական և մարդասիրական նպատակը, սաստկութեամբ կըխօսին նոյն առաջարկութեան վրայօք. սակայն Բ-ըէ ֆէղ Էդ-ի օրագիրը յօդուած մի հրատարակեց, զոր Փարիզի Մոնիթէօրը յառաջ կըբերէ, և որուն մէջ իրաց ճշմարտութիւնը հաստատուած է, և միանգամայն վճռական կերպիւ ապացուցուած է թէ Գաղղիոյ առաջարկութիւնը բոլորովին անշահասէր և մարդասիրական զգացմունքով եղած է և առանց ամենափոքր փնտռտանքի պատերազմող կողմանց իրաւանցը և դիրքերուն։

Համազգային պատերազմը կըշարունակուի Ամերիկայի մէջ՝ առանց ակնարութեան գլխաւոր երևութի՝ մէկ կամ միւս կողմէն։ Հիւսիսային և հարաւային զօրաբանակաց մէջ արիւնահեղ կռիւ մի պատահեցաւ մօտերս Վիրժինիայի մէջ, բայց որոշիչ բան մի եղած չկայ և ըստ երևմանց այս յաւալի պատերազմը տակաւին երկար ժամանակ պիտի դիմանայ։

Բէրլէզպուրկէն կըգրեն թէ բարձրագոյն կայսերազուն Միքայէլ Մեծ-Դուքսը՝ կայսեր տեղակալ անուանեցաւ Կովկասեան նահանգաց մէջ։

Աւստրիոյ օգոստափառ Ֆրանչիսկոս-Յովսէփ կայսրը՝ տէրութեան խորհրդանոցին փակուելուն բարեպատեհ առթիւը, պատուական դահլիճ մի ըրաւ, որուն համառօտութիւնը հետևեալն է.

"Ուրախ սրտիւ կըտեսնեմ, որ տէրութեան խորհրդանոցին բացուելու ժամանակը իմ ունեցած և յայտնած ակնկալութիւններս 'ի դերև չելան։ Խաղաղութիւնը չվրդովեցաւ, և անոր հաստատուն մնալը կըյուսացուի։ Աւստրիոյ հզօր տէրութենէն յառաջ եկած վստահութիւնը աւելցաւ և մեր հայրենիքը՝ 'ի պատճառս յաջողութեանը զոր ունեցաւ իւր խաղաղասիրական յառաջադէմ ընթացքին մէջ, կարող եղաւ ժողովրդոց համարումը ստանալ և բարեկամ ազգաց համակրութիւնը գրգռուցանել։

"Տէրութեան խորհրդանոցին աշխատութիւնը՝ զոր 'ի գործ դրաւ եռանդուն ջանիք և խոհեմութեամբ, մեծ և դժուարին աշխատութիւն էր. քանզի բազմաթիւ կարևոր օրէնքներ քուէարկութեամբ և սահմանադրական ձևերով հաստատուեցան և մանաւանդ տէրութեան եկամտից և ծախուց կարգադրութիւնը որոշուեցաւ զինի բաղումքննութեանց և խնամատարութեանց։

"Ի մասին եկամտից անբաւականութեան և պակասութեանը՝ որ մեր դրամական կացութեանը մէջ կը տեսնուէր, որոշուեցաւ իբրև գլխաւոր և առաջին կանոն թէ Աւստրիան պէտք է որ ըստ մեծի մասին, իւր յատուկ նպաստիւքը գոյէ նոյն պակասը։ Ըստի հարկ եղաւ ամեն առուքերը աւելցնել։ Յիրաւի ցաւեցայ այս վախճանին վերայ, սակայն կըմխիթարուիմ մեծապէս մտածելով թէ անկողմնապահ և արդար բաժանումը հարկատուութեանց՝ պիտի թեթևցընէ անոր ծանրութիւնը. զոր տարակոյս չունիմ թէ ազգասիրական ոգւով պիտի տանին։

"Հասարակաց պարտուց քննութեան համար հաստատեալ օրէնքը՝ կատարեալ ազդեցութիւն մի ապահովցնելով ազգային երեսփոխանաց յիշեալ պարտուց հսկողութեանը վրայօք, և Դրամանոցին համար հաստատեալ օրէնքը պայմանագրութեան մը հիմունքը որոշած ըլլալով կարգադրելու համար գյարաբերութիւնները 'ի մէջ Դրամանոցին և տէրութեան գանձուն, ուրախ սրտիւ կրնաք ձեր տուները վերադառնալ, հաւատի ըլլալով թէ արդէն 'ի գործ դրիք առաջին սկզբունքները, որոց վերայ կըկայանայ, Սահմանադրութիւնը։ Այս սկզբունքը հաստատուն պիտի պահեմ, ինչպէս որ պահեցի մինչև ցայսօր։ Իմ հաստատուն որոշումս է անվնաս պահել միշտ կայսերութեան միութիւնը և 'ի կատար հասուցանել սահմանադրական գործողութիւնը։ Երբ-ջանիկ պիտի ըլլամ տեսնելով զձեզ դալ տարի դարձեալ ժողովեալ և դումարեալ 'ի խորհրդանոցս այս 'ի շարունակել ձեր աշխատութիւնները"։

Այս զահախօսութիւնը ծափահարութիւններով ընդունուեցաւ 'ի կողմանէ անդամոց խորհրդանոցին, ուր ներկայ էին Հունգարիայի, Խոռուաթսանի, և Դրանսիլվանիայի տեղապահները։

Լոնտոնի Մ-ընդ-Բ-ոն լրագրին մէջ կարդացուած

"Կըլսեմք թէ Բորթուկալի Իֆերտինան թագաւորը իմաց տուաւ թէ հաճութիւն չունի Յունաստանի թագաւորական գահը ընդունիլ և իւր յարաբերական առանձին կեանքը թողուլ, որուն մէջ քանի մը տարիէ 'ի վեր կապրի։ Դժուարին չէ հասկնալը որ իւր հայրենի ժողովրդեան սէրը և համարումը ստացած կատարեալ իշխան մի, որպիսի է Իֆերտինան թագաւորը, դժգոհութիւն ցուցնէ և չփութայ իւր ընտանի կենաց սիրելի բարեկամները և ծանօթները փոխելու զանազան նեղութեանց և անձկութեանց հետ, զորս իւր նոր պարտաւորութիւնները պիտի պատճառեն իրեն։

"Այսու ամենայնիւ կըյուսամք թէ Իֆերտինան թագաւորը, ազգու միջնորդութեամբ և խնդրանօք, կրնայ մէկ կողմ թողուլ իւր դժգոհութիւնը և իւր հակառակութիւնը այս առաջարկութեան համար, 'ի պատճառս այժմեան կացութեան մասնաւոր պարագայիցը։ Վասնզի դժուարին պիտի ըլլայ գտնել ուրիշ երեսելի անձ մի այսպիսի կատարելութիւններով զարդարուած, որ կարող ըլլայ բոլոր Եւրոպիոյ վստահութիւնը շահելու և միանգամայն այսչափ ակնկալութիւններ տայ Յունաստանի 'ի մասին սահմանագրական խոհեմ յառաջադիմութեանց և ապառնի մեծութեան"։

Մ-ընդ Հ-ինել օրագիրը հետևեալ տեղեկութիւնները կուտայ Յոնիական կղզեաց Յունաստանի հետ միաւորութեանը վրայօք։

"Կերևի թէ կատարելապէս ճշմարիտ է որ Անգլիոյ կառավարութիւնը որոշած է Յոնիական կղզեաց պաշտպանութենէն հրաժարիլ։ Տեղեկացանք թէ ըստ ճոն Ռասէլ (արտաքին գործոց պաշտօնեան) իմաց տուած է Փարիզի, Վիէննայի, Պերլինի և Բէրլէզպուրկի արքունեացը թէ Անգլիան պատրաստ է յիշեալ կղզեաց պաշտպանութիւնը թողուլ 'ի նըպաստ Յունաստանի, և թէ այս կարգադրութեան մասին Եւրոպիոյ հաճութիւնը ընդունելու նպատակաւ առաջարկեց Լոնտոնի մէջ 'ի ժողով և 'ի խորհրդակցութիւն դումարել այն տէրութիւնները՝ որոնք Վիէննայի դաշնագրութեան յատուկ յօդուածը ստորագրեցին՝ որ Յոնիական կղզեաց կըվերաբերի։ Այս տէրութիւնները 8 են թուով, այսինքն Անգլիան, Գաղղիան, Պրուսիան, Աւստրիան, Բրուսիան, Սպանիան, Բորթուկալը և Սուէդիան։

"Ինչպէս կըտեսնուի, այս խնդիրը ստուգիւ եւրոպական խնդիր մըն է. և շատ կըվախնամք որ, քննութեան ներքև մտնելէ ետև, կարելի չըլլայ կարգադրել զայն ըստ արժանաւորութեան և ըստ օգտիոյ Մեծին Բրիտանիոյ"։

Անցեալները մօտիւ տը Ժիրարտէն գիտնական անձը իտալիան խնդրոյն լուծման վրայօք առաջարկութիւն մի հրատարակած էր, որ հաճելի չերևնալով Լը Մոնդ կոչուած կղերական լրագրին, սաստիկ կերպիւ մը պատասխան գրեց, և վիճաբանութիւնը երկարեցաւ։ Մօսիւ տը Ժիրարտէնը, որ Բէյ լրագրին գլխաւոր խմբագիրն է, կամցաւ իւր դաղափարը բացատրել 'ի մասին Հռոմի Եկեղեցւոյն կատարեալ անկախութեանը։ Այս անկախութիւնը՝ եկեղեցին 'ձեռք բերած կըհամարուի, կըսէր, իւր շրջանին մէջ դառնալով և առանց անկէց դուրս ելլելու. և կըյաւելցնէ թէ Հռոմի տէրութիւնն ալ իւր կատարեալ անկախութիւնը պիտի ունենայ, նմանապէս իւր շրջանին մէջ դառնալով և առանց անկէց դուրս ելլելու։ Եւ որովհետև Լը Մոնդ լրագիրը կըպնդէր թէ տէրութեան շնորհուած այս անկախութիւնը ինքնիշխանութիւն պիտի ըլլար, մօսիւ տը Ժիրարտէն այսպէս կըպատասխանէ։

"Կառավարօղներուն ամեն բան ընելու իրաւունքը տալու է և կառավարեալներուն ամեն բան զրուցելու իրաւունքը։ Ամեն բանը զրուցելու իրաւունքը հակաքարշ ունենալով, ամեն բան ընելու իրաւունքէն երկիւղ չկրնար ըլլալ։ Ամանապէս ամեն բան ընելու իրաւունքը հակաքարշ ունենալով, ամեն բան զրուցելու իրաւունքէն չվախցուիր"։

Ի պատասխանի այս տեսութեան, Լա Ֆրանս լրագիրը հետևեալ օրինաւոր դիտողութիւնը կընէ, "Ամեն բան կամ ուղածը զրուցելու և գրելու իրաւունքը անիշխանութեան խորխորատը պիտի ձգէ զմեզ և ամեն բան կամ ուղածը ընելու իրաւունքն ալ բարբարոսութեան պիտի վերադարձնէ զմեզ"։

Ըլլալոյ նախընթաց թուոյն մէջ զրուցեցինք, թէ Կոստանդնուպօլսոյ մէջ ըլլալու Բրուսիոյ դեսպանին վերաբերեալ յատուկ նամակ մի եկաւ Բարձրագոյն Դռնէն յանուն մը վսեմափայլ կառավարչին։ Ահա այս պաշտօնական նամակին թարգմանութիւնը։

Օգոստափառ Սուլթանին բարեշաղդ գահակալութենէ 'ի վեր մեծամեծ ջանք և խնամատարութիւններ եղան որպէսզի Թուրքաստանը՝ քաղաքակրթութեամբ և բարօրութեամբ բարգաւաճեալ երկիրներուն կարգը անցնի։ Իրարանցիլորոշ գիտէ այն ամեն միջոցները՝ որոնք 'ի գործ դրուեցան այս նպատակը ձեռք բերելու համար։

Կառավարութիւնը՝ իւր գործունեայ խնամատարութեանը նոր ապացոյց մը տուաւ մօտերս՝ հրաման տալով որ Ա. Պօլսոյ մէջ՝ 1279 Բամազան ամսոյն սկիզբը Ս. Ուսուտահանդէս մի ըլլայ, ուր 'ի ցոյց պիտի դրուին Թուրքաստանի երկրագործութեան արտադրութիւնները, նմանապէս ամեն կերպ ձեռակերտուածները։

Այս կարևոր որոշման գործադրութեանը համար, կառավարութիւնը յատուկ մասնաժողով մի սահմանեց նախագահութեամբ հասարակաց կրթութեան պաշտօնեայ բարձրագոյն Մուստաֆա Ֆազլը փաշային։ Այս մասնաժողովին յանձնուած է որ հարկաւոր եղած տեղեկութիւնները տայ և ամեն դիւրութիւնները մատուցանէ 'ի մասին յօդուածման և փոխադրութեան ամեն կերպ երկրագործական և արուեստական արտադրութեանց։ Մեծ-Եպարքոսին կոչմանէ հրահանգներ տրուեցան գաւառաց կառավարիչներուն և շրջարերական տպեալ նամակներ յուղարկուեցան կայսերութեան ամեն կողմերը՝ ծանուցանելու համար արտաշնաւոր և դիւրին միջոցները 'ի մասին յուղարկման զանազան արտադրութեանց։

Ի տեղեկութիւն Կոստանդնուպօլսոյ հասարակութեան յատուկ ծանուցում մի պիտի հրատարակուի վերյիշեալ մասնաժողովին հրամանացը համեմատ։

Գլխաւոր և բանիբուն անձինքներէ կազմեալ ժողով մի հաստատուեցաւ, Ս. Ուսուտահանդէսին պատշաճին չինութիւնը վերայ հոգ տանելու համար։ Այս պատասխանը պիտի չինուի հանդուցեալ Սուլթան—Մահմուտ Խանին շիրիմին մօտ եղած Վալիդէ Սուլթանին դպրոցին կից դեռանին վերայ։ Քանի մը օրէ ետև, այս չինութեան հմտագրութեան առաջին քարը պիտի դրուի, և չինելը ընդարձակ ու շքեղ պիտի ըլլայ ըստ կարգի խրում։

Թէպէտև այս Ս. Ուսուտահանդէսը՝ Թուրքաստանի համար յատկացեալ պիտի ըլլայ, այսու ամենայնիւ օգոստափառ Սուլթանը մասնաւոր շնորհիւ մը կամեցաւ որ անոր մէջ ընդունուի նաև Եւրոպայէն եղած այն բաները, որոնք նորահնար գործիքներով և շոգեշարժ մեքենաներով կըշինուին. և որոց զինները հասարակ գործատանց մէջ չինուածներուն կէս զինէն պակաս է։

Այս Ս. Ուսուտահանդիսին միջոցաւ Թուրքաստանի ընակիչները իրենց աչքովը պիտի կրնան տեսնելու շատ բաներ, որոնք պիտի օգնեն իրենց գործունէութիւնը զարգացուցանելու և իրենց սովորական արհեստը կատարելագործելու։

Եթէ կըգտնուին այնպիսի անձինք, որոնք կուզեն Եւրոպայէն բերել տալ նորահնար մեքենաներ, թէ 'ի գործ տարտադրութեան և թէ՝ ուրիշ բաներ չինելու համար, այս մեքենաները պիտի ընդունուին, և անոնց համար տեղ մի պիտի շնորհուի Ս. Ուսուտահանդիսին մէջ։

Օտար երկիրներէն եկած ամեն տեսակ բաները մաքսի տուրքէն ազատ պիտի ըլլան։

Օտար տէրութեանց հպատակները և օտար տէրութիւններէ պաշտպանեալները որոնք Թուրքաստանի մէջ գործարաններ ունին, կատարեալ արտօնութիւն պիտի ունենան իրենց արտադրութիւնները Ս. Ուսուտահանդիսին մէջ դնելու։ Բաւական է որ օրինաւոր կերպիւ հաստատուի թէ Թուրքաստանի մէջ չինուած են. յայնժամ շնորհակալութեամբ պիտի ընդունուին նոյն արտադրութիւնները։

Բանիբուն ու երևելի անձանցմէ բաղկացեալ ժողով մի ևս պիտի հաստատուի Ս. Ուսուտահանդէսը դրուած

բանեբուն արժանաւորութեանը վրայօք դատողութիւն և որոշում մի ընելու համար։ Այս ժողովոյն անդամները խոհեմ և լուսաւորեալ անձինք պիտի ըլլան և անոնց անունները մնացեր պիտի հրատարակուին։

Վերոյիշեալ մասնաժողովը, որ մինչև յայսօր բարձրագոյն նախագահին պաշտօնը կը զուգամարուէր, յետ այսորիկ իւր նիստերը պիտի ընէ վաճառականութեան պաշտօնատունը ամեն երկուշաբթի օրերը՝ ի սրահն որ յատկացեալ է հասարակաց կրթութեան վերատեսչին։ Ուստի Աբուլեստահանդէսը դնելու բաներ ունեցողները կրնան ներկայանալ՝ ի յիշեալ սրահն և ըսելիքնին ծանուցանել։

Այս մասնաժողովոյն անդամներն են,

Դեսպանաց ներկայացուցիչ՝ Բեամիլ—Պէյը,

Բարձրագոյն ժողովոյն անդամ՝ Նազիմ—Պէյը,

Վաճառականութեան պաշտօնատան խորհրդական՝ Սերվէր Էֆէնտին և Աղաթոն Էֆէնտին։

Յօդուած 1. Իւրաքանչիւր զաւառէն Աբուլեստահանդէսը յուղարկուելու բանները պիտի է որ պատուաւոր ու բանիբուն անձի մը յանձնուին. որ պիտի ընտրուի և պիտի յուղարկուի՝ ի Կոստանդնուպոլիս, իրրև պատգամաւոր՝ ի կողմանէ բնակչաց նոյն զաւառին։ Յուղարկուելու բանեբուն փոխադրութեան ծախքը, նմանապէս Կ. Պոլիս դալու պատգամաւորին ննդեան և բնակութեան ծախքը կառավարութիւնը պիտի հոգայ։

Աբուլեստահանդէսը դրուելու բանները ազատ են մարմի իրաւունքին և ուրիշ ոչ և է տուրքի։ Այս բանեբուն փոխադրութեան ծախքը պիտի վճարուին կառավարութեան եկամտից սնուցիչն այն քաղաքին մէջ, ուսկից կը յուղարկուին։

Յօդ. 2. Աբուլեստահանդէսին ժամանակը վաճառուած բանեբուն արժէքը պիտի աւանդուին՝ ի ձեռս փոխադարձ պատգամաւորաց զաւառն՝ բուն, որոնք յետոյ պիտի յանձնեն նոյն բանեբուն օրինաւոր տէրանցը։

Յօդ. 3. Աբուլեստահանդէսը դրուած բանները՝ որոնք չեն կրնար վաճառուիլ նոյն հանդիսին ժամանակը, կառավարութեան կողմանէ դնոյ պիտի առնուին, ըստ իրաւացի զնահատութեան տէրանց խրոյ։

Յօդ. 4. Այն արտադրութիւնը որ Աբուլեստահանդէսը յուղարկուելու բանեբուն կարգը դրուած է, և որուն վրայիկ քանակութիւնը և անունն կարևորութիւնը շարժէր որ փոխադրութեան յատուկ ծախք ըլլայ անոր համար, նոյն արտադրութիւնը այնտեղ իսկ դնոյ պիտի առնուի կառավարութեան կողմանէ և պիտի յուղարկուի՝ ի Աբուլեստահանդէսը։

Յօդ. 5. Որևիցէ արտադրութեան մը տէրերը՝ որոնք ընկերներ կամ գործակալներ ունին՝ ի Կ. Պոլիս, ազատ են իրենց վաճառքները ուղղակի յուղարկել նոյն ընկերացը կամ գործակալացը։

Յօդ. 6. Անոնք որ կրցանին ներկայ գտնուիլ Աբուլեստահանդէսին մէջ իրենց արտադրութիւններովը, այնպիսիները իրենց ճանապարհորդութեանը հարկաւոր եղած ամեն կէրպ դիւրութիւնները պիտի ընդունին վերատեսուչ Սուլթանին կառավարութենէն։

Յօդ. 7. Իւրաքանչիւր արհեստաւոր՝ որ իւր արհեստին կատարելագործութեամբը գերազոյն պիտի համարուի իւր հետամուտ արուեստաւորաց մէջ, նմանապէս իւրաքանչիւր հեղինակ գիւտի մը՝ որ ընդհանուր կերպիւ պիտի հաւնուի, այնպիսին կառավարութեան կողմանէ վարձատրութիւն մի պիտի ընդունի, որ երևելի պիտի հանդիսացնէ գինը՝ ի մէջ իւր արհեստակցացը։ Այս վարձատրութիւնը պիտի շնորհուի ըստ որոշման ժողովոյ մը, որ այս բանին համար յատկապէս պիտի կազմուի։

Այս Աբուլեստահանդէսը հարկաւորութեան և հեռամուութեան տեսակ մի ասպարէզ ըլլալով, մեծապէս օգտակար պիտի ըլլայ՝ ի զարթուցանել Թուրքաստանի մէջ մոռցուած արհեստից եռանդը և միանգամայն բաջալերութեան բարեսատեհ առիթ մի պիտի ըլլայ, աշխատութեան և ճարտարութեան ոգին զօրացնելու և յառաջացնելու համար՝ ի մէջ ժողովրդոյ։

ՅՈՒՆԱՍՏԱՆ

Ազգային խորհրդանոցը թէպէտև Դեկտեմբերի 10ին բացուեցաւ Աթէնքի մէջ, սակայն տակաւին չկրցաւ օրինաւորապէս կազմուիլ և ազգային գործոց վրայօք հարկաւոր որոշումները ընել՝ ի պատճառս բացակայութեան մեծագոյն մասին պատգամաւորաց։

Մեծին Բրիտանիոյ արտաքոյ կարգի դեսպան մեծաշուք միստր Հէնրի—Ճորճ Էլիոթը Դեկտեմբերի 11ին հասաւ անդգիական պատերազմական շոգենաւով մի, և նոյն օրը երեկոյին երկարատեւութիւն մի ընթաւ հելլենական կառավարութեան նախագահին հետ. որուն նախ՝ իմաց տուաւ թէ Անգղիան որոշած է Յունական կղզիները Յունաստանի թողուլ և երկրորդ՝ իւր կառավարութեանը կողմանէ առաջարկեց որ Բորթուկալի Տոմ Պէտրոյին Յունաստանի թագաւոր ընտրեն, ծանուցանելով թէ Գաղղիան ևս իւր հաճութիւնը տուած է այս ընտրութեանը։ Այսպէս ըստորում՝ Հելլենացիները հաստատուն կը մնան իրենց առջի ընտրած թագաւորը ուզելու, այսինքն Վիքթորիա թագուհւոյն որդին Ալֆրէտ իշխանը, Մեծին Բրիտանիոյ արտաքոյ կարգի դեսպանը շատ նեղութիւն կը քաշէ հասկցնելու անոնց թէ մեծ տէրութեանց՝ ըստ այսմ մասին, ըրած որոշումը անդառնալի է։ Հելլենացիները կը պատասխանեն թէ իրենց ազգային որոշումն ևս անդառնալի է։

Քաղաքական իրաց այս վիճակին մէջ, բնականապէս խռովութիւնները և անկարգութիւնները պակաս չեն կրնար ըլլալ։ Ապստամբութիւնը կը զօրանայ և կը տարածուի բոլոր Յունաստանի մէջ և ծովասպատակութիւնը սկսաւ դլուխը վերցնել։ Այս գժբաղդ եղելութեանց առաջը ուրիշ ի ոչ մի բայց միայն կանոնաւոր և զօրաւոր կառավարութեամբ մի. զոր՝ ըստ երևմանց, Յունաստանը շուտով պիտի չկրնայ ձեռք բերել։

Փարիզէն կը գրեն։

"Կառավարութիւնը հարկ համարեցաւ մէյմէկ յատուկ դատաւոր յուղարկելու Կ. Պոլսոյ և Աղէքսանդրիոյ հիւպատոսական ատեանները և որոյ համար 15և25,000 ֆրանք տարեկան վարձք պիտի վճարուի։

"Բանդի դատերուն թիւը յիշեալ երկու քաղաքաց մէջ ամեն տարի աւելնալու վերայ է. և շատ անդամ այնպիսի դատաստանական դէպքեր կը պատահին, որոց վրայօք հաստատուն վճիռ մը չեն կրնար տալ հիւպատոսները՝ ընտանեցած չըլլալով դատաստանական սովորութեանց հետ։ Եւ որովհետև հիւպատոսաց վճիռները՝ եթէ բողոքուելու ըլլան, Լիքս քաղաքին դատաստանական ատեանին մէջ կը վերաքննուին, շատ անդամ հարկ կը ելլար նոր և բարեկարգ վճիռներ տալ։ Այս անտեղութիւնը յետ այսորիկ պիտի ջնջուի, երբոր սեպհական օրէնսդէտներ այս դործոց վրայօք պիտի զբաղին"։

Փարիզի Բոռէի լրագիրը հետևեալ տեղեկութիւնը կուտայ Յոնական ժողովրդեան թուոյն վրայօք։

«Յոնական կղզեաց ժեղովուրդը գրեթէ 500 հազար հոգի է. որոյմէ 85 հազարը Քորֆու կը բնակի, 91 հազարը Քեֆալոնիա, 900 հազի Զիրիզ, 8500 հոգի Իթակ կղզին, 800 ՝ի Բարսոս 23000 հոգի սուրբ Մաւրիանոս կղզին և 64000 հոգի ՝ի Զանդա"։

Լոնտոնի լրագրութեան մը մէջ յետագայ յօդուածը կը կարդամք։

ՄԵԾ ՅԱՂԹԱՆԱԿ ՄԻ

Մխիթարութիւն վասն վշտացելոց։

Փոքրիկ մխիթարութիւն չէ մեզ համար երբոր հաստատուն կերպիւ դիտեմք թէ, խաբեբայի մը յաջողութիւնը ժամանակ մը սրքան և մեծ ըլլայ, դարձեալ չկրնար երկար ժամանակ շարունակ խաբել մարդկային ազգը։ Եւ յիրաւի, որչափ մարդիկ կը ջանան ձեռք բերել անցաւոր և հարևանցի համարում մի և շուտով կը կորսնցունեն զայն և մոռացման մէջ կիյնան։ Այս բանը մասնաւորապէս բժշկական արհեստին հետևօղաց կը պատահի. որոնք շատ հիւանդութիւններ եղած ժամանակը կաշխատին հասարակութեան վստահութիւնը ստանալու, որպէս զի յետոյ իրենց անպիտան դեղերը տան անոնց։ Անկեղծաբար կը խոստովանիմք թէ, քանի մը տարի կայ, երբոր առաջին անդամը լսեցինք որ Հոլլոուէյ բժշկին տիեզերական համբաւոյն վրայօք կը խօսէին, վստահութիւն չունեցանք այն գովասանական աղաղակներուն վերայ և կարծելով թէ մեր դատողութիւնը ուրիշներէն շատ աւելի շիտակ է, երբէք միտքերնէս չէր անցնէր թէ մէկը կարող պիտի ըլլար մեր դատողութիւնը փոխել տալու։ Բայց այս օրուան օրս՝ ի խորոց սրտի ներողութիւն կը խնդրեմք մեր սխալ և անիրաւ դատողութեանը համար։ Վասն զի հիմնաւոր կերպիւ քննելով Հոլլոուէյին բժշկական դրութիւնը (սիսթէմ), կատարեալ պէս համոզուեցանք թէ սխալած ենք և թէ բոլոր աշխարհ արդարութիւն կը նէ անոր՝ դասելով զնա անմիջապէս, (քանզի տարակոյս չկայ թէ այս բանը պիտի ըլլայ քիչ մը ետքը) մարդկութեան մեծ բարերարաց առաջին կարգը։ Հոլլոուէյ բժիշկը բացատրեց մարդկային հիւանդութեանց ամեն դաղտնիքը և կարող եղաւ ապացուցանելու թէ բժշկական ամեն դարմանները, սկսեալ համբաւաւոր Հէնթէր բժշկէն, սխալ սկզբանց վերայ հիմնեալ էին։ Պատուաստը գտնող երևելի Ճէննէր բժիշկը՝ ծաղիկ հիւանդութեան առաջքը առնելու կերպին մէջ աւելի մեծ յեղափոխութիւն մը չբերաւ քան զյեղափոխութիւնն Հոլլոուէյի՝ ի բժշկական վաղեմի հասարակ սովորութեան մէջ։

Արիւնը պարզ հեղանիւթ մը չէ, և մարդոյս շնչերակներուն և երակներուն մէջ իւր շրջանը ընելով՝ միւս հեղանիւթոց տեսակին հետ միայն հաղորդակցութիւն ունենալ չէ նպատակը։ Անիկա կենդանի է, ինչպէս դիւրին է համոզուիլ արեան տեսութենէն։ Մէկ խօսքով արիւնը՝ մարդոյս կեանքն է։ Ամեն բնաբանական ախտերը, որպիսի են անմարսողութիւնք, երիկամանց, լերդի (դարաձիէր), սրտի, թոքի (ադ ձիէր) և ստամոքի անկարգութիւնները, մարմնոյն անմաքուր ամեն հիւթոց դոյացութիւնը և փոխադրական ու երկրի մը սեփական հիւանդութեանց մեծ մասը արեան անմաքրութենէ կը ծաղին, կամ վերջապէս անոնց գրգռիչ պատճառը արեան ապականեալ վիճակին մէջ փնտռելու է։ Ուստի եթէ արիւնը մաքրես և միշտ նոյն մաքուր վիճակին մէջ պահելու ըլլաս, որ և է հիւանդութիւն մի չինար արել և ոչ ալ ասել մարդոյս առողջութիւնը։ Այս կարևոր գիւտը՝ Հոլլոուէյին անուան պայծառութիւն մի տուաւ, որ քաջամարտիկ գիւցազնի մը կամ քաղաքագէտ մեծ պաշտօնէի մը համբաւէն շատ գերագոյն է։ Վասնորոյ չեմք զարմանար տեսնելով Հոլլոուէյ բժիշկին մեծ համարումը և յարգը զոր ստացած է Եւրոպայի և Ասիայի մէջ, նմանապէս Աֆրիկէի, Ամերիկայի և Ովկիանիայի մէջ։

ԱՅԴԱՑԻՆ

Կոստանդնուպոլսոյ Ռ-ռիէ Ա'Օրիան լրագրին Դեկտեմբերի 15—27 թուոյն մէջ կը կարդամք.

«Երկկ չէ առջի օրը Հայոց խառն ժողովը բոլոր մի շարագրեց ընդդէմ դատապարտութեանց որ վճռեցան Մարաշի մէջ։ Այս ժողովը կը խնդրէ որ Զէյթունի դործոց վրայօք նոր հարցաքննութիւն մի ըլլայ՝ ի Կ. Պոլիս"։

—Դարձեալ նոյն լրագիրը՝ իւր թուոյն մէջ որ՝ ի 19—31 Դեկտեմբերի, հետևեալը կը հրատարակէ.

«Մեր վերջին թուոյն մէջ դրուցեցինք թէ Հայոց խառն ժողովը բոլոր մի շարագրած էր ընդդէմ դատապարտութեանց որ վճռեցան Մարաշի մէջ։ Շաբաթօրը ամենապատիւ տէր Ստեփան տեղակալ Պատրիարքը, ընկերութեամբ գերապատիւ Ներսէս եպիսկոպոսին, քահանայի մը և երկու Զէյթունցի երևելեաց, Բարձրագոյն Դուռը դնաց և վսեմափայլ Ալի փաշայէն ձեռքը յանձնեց գրչեալ բողոքագիրը"։

ԹԱՄԱՆԱԿ

ՀԱՆԴԷՍ ՀԱՅՐԵՆԱՆՈՒԷՐ

Այս անունով շաբաթական բանասիրական հանդէս մի սկսաւ հրատարակուիլ՝ ի Կոստանդնուպոլիս խմբագրութեամբ յարգոյ պարոն Ստեփան Պ. Պօղոս Փափազեանց վարժապետին. որ կը խոստանայ ոչ միայն ազգային ժամանակից դէպքերու հաւաքածոյ մը ընել իւր թերթը, այլև հին և նոր ազգայ պատմութիւնները, երևելի դիպուածները, ականաւոր դիւցազանց գործերն ու կենսագրութիւնները, նմանապէս զաշխարհ սարսցնող հրաբուխներու զրուածները մերթ ընդ մերթ հրատարակել՝ ծանուցանելու համար մերայնոց թէ ինչպէս և ինչ եղանակաւ կրցեր են անոնք իրենց հայրենեաց ծառայելը գիտնալ և՝ ի գործ դնել։

Այսպիսի բանասիրական ազգօգուտ հանդէս մի, եթէ խոհեմութիւնը իրեն առաջնորդ ունենայ միշտ, ինչպէս կը յուսամք թէ պիտի ունենայ, տարակոյս չկայ թէ եռանդուն սիրով և յօժարամտութեամբ պիտի ընդունուի հայազգի հասարակութենէն, և հետևաբար օր ըստ օրէ յաջողութեամբ և արդեամբ պիտի յառաջդիմէ։

Յիշեալ հայրենանուէր հանդիսին տարեկան բաժանորդագրութեան արժէքը հինդ արծաթ Մէճիտիէ է, կանխիկ վճարելի։ Վեցամսեայ գինը երեք արծաթ Մէճիտիէ և մէկ թերթին գինը չորս ղուռուշ է։

Այնինչ վերոյիշեալ նոր հանդէսին հրատարակութիւնը ուրախութեան առիթ մի պիտի ըլլայ մեր յարգոյ ընթերցողացը, կը պարտաւորիմք ցաւալի որտիւ ծանուցանել անոնց՝ զգաստարմը չորս գրական հանդէսից՝ որոնք ժամանակէ մը 'ի վեր կը հրատարակուէին 'ի Կոստանդնուպօլիս։ Այս պարբերական թերթերն են Սէր՝ հանդէս ութօրեայ, Զեփիւռ Հայրենեաց՝ հանդէս հնգեւտասանօրեայ, Վարդ՝ հանդէս ամսօրեայ և Թուչնիկ՝ օրագիր ամսօրեայ. որոնք դժբաղդաբար ապրուստ չի գտնելով, այսինքն բաւական ընթերցողներ չունենալով՝ հարկադրեցան վերջայնել իրենց ընթացքը։ Այս եղելութիւնը ազգային յառաջադիմութեան ճախորդ ապացոյցներէն մէկն է. քանզի, ինչպէս որ ազգի մը մէջ լրագրաց հրատարակութիւնը և յաջողութիւնը՝ նոյն ազգին ընթերցասիրութեան և յառաջադիմութեան նշան մը կը համարուի, նոյնպէս անոնց զգաստարումը՝ եթէ չեմք սխալիր, ընթերցասիրութեան ոգւոյն տկարանալոյն յայտնի ապացոյց մըն է։ Սակայն ըստ մեր կարծեաց, այս բանին պատճառը մեծ մասամբ դարձեալ լրագրապետները եղան. որոնք դժբաղդաբար զգուշացուցին բարեսէր հասարակութիւնը՝ իրենց թերթերը վաստահամբաւութեան, կրից և ազգային երկպառակութեան գործիք մը ընելով։

Մոսկուայի Համբա-ամբէր Ռո-սիոյ լրագրին Դեկտեմբերի 1 թուոյն մէջ հետեւեալ լուրը կը կարդամք.

«Սուրբ Էջմիածինէն գրում են մեզ՝ թէ Հոկտեմբերի 2ին եկած է այնտեղ Բրուսիոյ թագաւորի հօրեղբայր՝ Փրէնս Ալպերտը, որ յետ տեսանելոյ եկեղեցին, դրատունն, և այլ երեւելի հնութիւնը, ճաշ վայելած է վեհարանի մէջ, և իւր խորին շնորհակալութիւնը մատուցած է աթոռոյ միաբանութեանը։ Նորին Բարձրութեան վերջին խօսքերն եղած են. «Զուսիմ երբէք մոռանալ զսուրբ Էջմիածին և զմիաբանութիւն նորա, որ այսքան յարգեաց զիս»։

Դերապատիւ Շահնազարեան Տ. Կարապետ վարդապետը հետեւեալ ուրախալի լուրը կուտայ Փարիզ լրագրին միջոցաւ.

«Մանչեստրի Հայոց եկեղեցին, Աստուծոյ շնորհիւն՝ Յունվարի վերջին 1863 թուին պիտի բացուի։

Պ. Պ. Պապօ, Մուշլեան, Յովհաննէս Յակոբեան, Եսայի Անուխեան և Ահարոն Վարպետեան, սոյն եկեղեցւոյ հոգաբարձուքն, բարեպաշտական ջանիւք առայժմ 4 հարիւր լիրայի չափ, հոն գտնուած պատուելի ազգայիններէն ժողովեցին և բանքան դրին։ Հոգեսէր և առատասիրտ նուիրատուաց ցանկն ալ շուտով պիտի հրատարակուի ի գիտութիւն ամենեցուն։

ԿՈՍՏԱՆԴՆՈՒՊՕԼԻՍ, 26 ԴԵԿՏԵՄԲԵՐԻ

Պաշտօնէից խորհրդոյն անդամոց մէջ գլխաւոր փոփոխութիւններ եղան ըստ բարձր հրամանի օգոստափառ Սուլթանին, որուն ինքնագիր հրովարտակին թարգմանութիւնը հետեւեալն է. որ ամսոյս 21ին կարդացուեցաւ 'ի Բարձրագոյն Դուռը։

Իմ բարձրապատիւ Վէզիրս,

Մէհէմմէտ Բիւշտի փաշան իւր պաշտօնէն հանուելով, Տարի-Շուրա խորհրդոյն նախագահ հաճի Բաշիտ փաշային յանձնուեցաւ Սերասքէրի գլխաւոր պաշտօնը՝ միւշիրութեան աստիճանաւ։

Թօփխանէի խորհրդոյն նախագահ Հալիլ փաշան՝ Թօփխանէի միւշիր անուանեցաւ։

Ծովային զօրութեանց տեսչութիւնը ծովակալութեան խորհրդոյն նախագահ Մուստափա փաշային յանձնուեցաւ առժամանակեայ կերպիւ։

Այս երեք երեւելի պաշտօնատարներուն Բարձրագոյն Դուռը յուզարկեցան և կը հրամայեմք որ նոյնպէս ճանչցուին։

Ամենակարողն Աստուած շնորհեսցէ նոցա հաւատարմութիւն և ամբծութիւն իրենց պաշտօնից մէջ։

Երկուշաբթի օրը, տէրութեան բարձրագոյն ժողովոյն նախագահ Ռեամիլ փաշան Մեծ-Եկեղեցոյ անուանեցաւ, ըստ տնօրէնութեան յետագայ կայսերական ինքնագիր հրովարտակին, որ Բարձրագոյն Դուռը կարդացուեցաւ։

«Ֆուատ փաշան իւր հրաժարականը տալով, դուն Ռեամիլ փաշա, որ բարձրագոյն ժողովոյն նախագահ ես և իմ պաշտօնէիցս մէջ երեւելի հանդիսացած ես քու արժանաւորութեամբդ, Մեծ-Եկեղեցոյ կանուանեմ զքեզ։ Ուստի հոգ տար իմ կառավարութեանս գործերը առաջնորդելու ըստ օրինաց հաւատարմութեան և ուղղութեան»։

—Ռիչ ժամանակէ 'ի վեր ուսումնասիրական ընկերութիւն մի հաստատուեցաւ մայրաքաղաքիս մահմէտական երիտասարդաց մէջ, Օսմանեան գրագիտական ընկերութիւն անուամբ, որուն նպատակն է բարոյական և ուսումնական օգտակար տեղեկութիւնները և ուրիշ գիտութիւնները, կարելի եղածին չափ, տարածել իրենց համազգեացը մէջ։

Յիշեալ ընկերութիւնը կազմուելէ ետև, անմիջապէս սկսաւ ամիսը անգամի բանասիրական տետրակ մի հրատարակել Մէճմո-այի Ֆո-նո-ն անուամբ, որ բաղում սիրով և եռանդեամբ ընդունուեցաւ օսմանեան հասարակութենէն, և պաշտօնական երեւելի անձինք փութացան բաժանորդ գրուիլ նոյն տետրակին 'ի քաջալերութիւն և 'ի նպաստ նորահաստատ հայրենասիրական ընկերութեանը։

Ազրատքին զործոց պաշտօնեայ բարձրապատիւ Ազալի փաշան ևս քաջալերական յատուկ նամակաւ մի հաճեցաւ պատուել զյիշեալ Օսմանեան գրագիտական ընկերութիւնը։

ՁԱՆԱՁԱՆ ԼՈՒՐԵՐ

Զմիւռնիա, 29 Դեկտեմբերի։

Մեր գերապատիւ տէր Պօղոս սրբազան Աղաջնորդը՝ ընկերութեամբ ազգային լեզուագէտ երեւելեաց ոմանց և քանի մի քահանայից, փոխադարձ սոյնութիւն ընելու գնաց քաղաքիս Ռուսաց հիւպատոս մօսիւ Մոթրան երեւելի պաշտօնէին և Լատինացւոց արքեպիսկոպոս գերապատիւ Սբոք քարիէթրա մենսէյնիորին, որոնք բազում յարգանօք և արժանաւոր մեծարանօք ընդունեցան Իզմիրի Հայ ժողովրդոյ հոգեւոր հովիւը և պատկառելի երեսփոխանը։

—Եօթը տարեկան Հայ պատանի մը, որ ժամանակէ մը 'ի վեր անրուժելի հիւանդութեամբ մի ախտացեալէր, անցեալ օր քանի մը ժամանշունչ մարած մնալով, կարծուեր է թէ մեռաւ։ Ուստի զերեզմանը կը փորուի կը պատրաստուի և քահանայք ննջեցեալին տունը կերթան որ թաղման հանդէսը կատարեն և եկեղեցի բերեն։ Այս միջոցիս մեռած կարծուած պատանին՝ որ մարած է եղեր, կարթննայ. ուստի թաղումը հետեւեալ օրուան կը մնայ։ Քանզի հետեւեալ օրը յիշեալ գժբաղդ պատանին ստուգիւ կը մեռնի։

Այս ցաւալի եղելութիւնը, որ Իզմիրի մէջ այս շարթու պատահեցաւ, կրնայ զգուշութեան և խոհեմութեան դաս մը ըլլալ մերազնեայ ժողովրդոց. որպէսզի չփութան մեռեալները անմիջապէս թաղելու։ Եւրոպացիք, ինչպէս յայտնի է, սովորութիւն ունին 24 ժամ անթաղ պահելու մեռած անձի մը դիակը։ Այս սովորութիւնը՝ առանց վտանգի և առանց հիմնաւոր պատճառի չէ ընդունուած անշուշտ։ Վասնորոյ Հայոց ազգն ևս պէտք է որ զոնէ մասամբ իւիք այս օրինակին հետեւելով քիչ մը ուշացնէ իւր մեռելոց թաղումը։

—Հրեայ լոմբարտոս (սառաֆ) մի Յունայ Օննդեան երկրորդ օրը իւր խանութին առջև ոսկի դրամ կը հանէր ուրիշ հրեայի մը տալու համար. և դրամը քսակի մը մէջ դնելով այնինչ կը յանձնէր անոր, անզգամ յոյն երիտասարդ մի՝ որ քիչ մը հեռուն կը դիտէր, քսակը ոսկիով լեցուն՝ որուն մէջ 4—5 հազար ղուռուշի չափ ստակ կար կը սեռն, յափշտակելով կը փախչի։ Այս յանդուգն գողը դժբաղդաբար չկրցաւ բռնուիլ։

—Պէրութէն կը գրեն թէ նոյն քաղաքին ընդհանուր կառավարիչ վսնմափայլ Ահմէտ փաշան (Իզմիրի վալեմի կառավարիչը) Նոյեմբերի 26ին դիշերը փառաւոր պարահանդէս մի ըրաւ հանդիսաւոր մեծ հայկերութիւ, 'ի պատիւ կայսերական գործակալ Գապուլի էֆէնտիին։

Այս պարահանդէսը, ուր ներկայ էին բոլոր հիւպատոսները հանդիսաւոր իրենց ընտանեօքը, քաղաքիս գլխաւոր պաշտօնատարները և ուրիշ շատ երեւելի անձինք, ըստ ամենայն մասանց շքեղ կերպիւ և ըստ եւրոպական սովորութեան կատարեցաւ 'ի մեծ գոհունակութիւն բոլոր հանդիսականաց։

—Աղէքսանդրիայէն կը գրեն մեզ թէ Մեծին Բրիտանիոյ դեսպան վսնմափայլ սըր Հէնրի Պիուլվէր՝ ամսոյս 24ին երկուշաբթի օրը՝ անդգիական պատերազմական շոգենաւով մի, յիշեալ քաղաքէն մեկնեցաւ Կոստանդնուպօլիս մերադառնալու համար։

—Յարգոյ քիր Բէյնօֆօն Լաթրի մեքենագործ ճարտարապետը, որ 8 տարիի չափ Գերմանիոյ մէջ այս արհեստին ուսանելը հետեւելով՝ կատարեալ կերպիւ սորված է զայն, իւր ծառայութիւնը կը մատուցանէ յարգոյ հասարակութեանը՝ ճարտարապետութեան վերաբերեալ ամեն գործքերու և ամեն չինութեանց համար։

ԾԱՆՈՒՑՈՒՄ

Այտրնի երկաթուղւոյն բաժանորդ գրուօղներուն իմաց կը տրուի թէ ներկայ ազգարարութեան հրատարակութենեն մինչեւ 21 օր, ով որ իրեն ինկած բաժինը չհատուցանէր, նոյն բաժինը՝ ըստ պայմանագրութեան երկաթուղւոյն կառավարչացը, ընկերութեան կողմեն պիտի գրաւուի, հետեւաբար, յիշեալ երկաթուղւոյն բաժանորդութեան ամեն իրաւունքեն պիտի զրկուի։

ՁԱՐՄԱՆԱԼԻ ԴԵՂ ՄԸ

Սպեղանի Թոլմայի Հոլօուէյ։

Կըսեն թէ մարդկային մտաց ամեն արտադրութիւնները ժամանակ մը տեւելէ ետև, նոր գիւտեր անոնց տեղը կը բռնեն։ Բայց այս խօսքը այս դեղին չվերաբերիր. վասնզի օրուան մը համար չէ այլ մշտատև է անոր ներգործութիւնը. ըստորոգմ արեան մէջ եղած հիւանդութեանց արմատները կը ջնջէ և բժշկութեան արհեստն ալ անկէց աւելի բան մը չկրնար ձեռք բերել։ Այս սպեղանին մտոն և մարմնոյն մանրաթելերուն մէջէն անցնելով, ինչպէս որ ջուրը ծակելից բանէ մը կանցնի, կերթայ կը դտնէ խոյլ պարանոցի, օձիկ, ուռոյգք և քաղցկեղ ըսուած ախտերուն արմատը, նմանապէս դէշ վերաց և պալարներու մնացորդաց որ արեան շաջ.երութիւնը կաւրեն, և անոնց ապականութիւնը անհետ կընեն։

Ցաւ սրունից։

Հոլօուէյի սպեղանին ամեն դէպքերու մէջ կը բժշկէ սրունից (պալարը) ցաւերը թէև քսան տարուան ըլլայ։ Որչափ կարծր գունաթափ և ուռեցած ըլլայ մարմինը, այս ա՛նտը չկրնար դիմանալ, եթէ յիշեալ սպեղանին օրը երկու անգամ առատապէս դրուի ցաւած տեղը և աղեկ մը շփուի։ Յետոյ նոյն սպեղանիին լաթի մը վրայ շատկեկ քսելով ցաւած տեղը ծածկելու է։ Այս կերպիւ եթէ շարունակ հոգ տարուի, վատառողջ հիւթերը դուրս կելլեն. վերքերը քիչ ժամանակուան մէջ յարմատոց անտի կը բժշկուին և սրունից միւս մասերը իրենց բնական երեւոյթը դարձեալ կը ստանան։

Հին վէրք, խոց և քաղցկեղ։

Խոյլ պարանոցի, և ուրիշ խոցերը, որչափ և հնացեալ ըլլան, շուտով կը բժշկուին Հոլօուէյի սպեղանին և դեղահատերը գործածելով։ Այս դեղին ներգործութիւնը պալարաց և շարաւելց քակղեղաց վրայ գրեթէ հրաշալի է. քանզի առջի բերանը անոնց վրայեն կը հանէ զթոյնը որ զխոցը կը բանեցնէ միշտ. և հետեւաբար կը բժշկէ զանոնք։

Կծկումն ջղաց և կարծրութիւն 'ի յօդաւորութիւնս (օյնաք եէրի)։

Այս ախտերն ևս շուտով կը բժշկուին Հոլօուէյի սպեղանիով. որ իւր ներգործութեամբը երեւելի հանգիստացաւնաև անդամալուծութեան շատ դէպքերու մէջ։

Տեռատեսութիւն։

Այս սպեղանին տեռատեսութեան (մայոբլ) ամենէն տոհգաւոր դէպքերը կը բժշկէ, եթէ գործածեն զայն՝ ինչպէս որ պատուիրեալ է ծանուցագրին մէջ։

Մորթային հիւանդութիւնք։

Խաղաւարտները (գապարձիք), չոր ուրտաքս յարձակումները և մարդոյս մարմնոյն ամեն գրգռութիւնները անբերն ոսի կը լլան քանի մը անգամ այս սպեղանին քսելով։ Դուրս տալը սովորաբար արտաշնչութեան պակութենէն կը ելարտաձգի. և ըստ այս սպեղանին ներս մտնելով կը բանայ սնամիջոցաց մարմնոյն ծակոտիկը և կը դրուի զարբրքումը՝ տա կերպիւ հիւանդութիւնը անհետ կը լլայ։ Այն տիկիններուն, որոց երեսը և բաղուկները ագէզոյեալ են մարմնային հիւանդութիւններով, կրնան առատագոյնս զարուոր դեղը գործածելով, շուտով անհետ ընել նոյն սըգեղութիւնները և դարձեալ ձեռք բերել մարմնոյն բնական գոյնը և կակղութիւնը։

Այս սպեղանին յատկապէս օգտակար է հետեւեալ ախտերը։ Ուռոյգք։ Քաղցկեղ (շերբէն.էյ)։ Կարուածք։ Գելուզմն կամ կծկումն մկանանց կամ ջղաց (սինիր էյքիլմէսի)։ Կոշտոտից (նասը)։ Խօթութիւնք մարթոյ։ Յօդացաւութիւն։ Խազաւարտ (չպան)։ Ջրգողութիւն (սըսգա)։ Նեղաբերան և լանսխոր վերք (ֆիսթիւլ)։ Ոսնացաւութիւն (նիգրիս)։ Սերմնականութիւն (պէլ սօվուքլուղու)։ Քոս։ Լեռդի հիւանդութիւնք։ Խոյլ պարանոցի։ Ցաւ պարանոցի։ Ափսդիտեան ախտք։ Դող ցաւագին (թիք տուլուրէս)։

Այս սպեղանին, որ կը շինուի նոյն իսկ հնարողին անձնական վերակացութեամբը՝ ամեն ընդհանուր գործարանաց մէջ, կը ծախուի 'ի Լոնտոն Սիրդէնթ կոչուած թաղ թիւ 244. և 'ի Նոր Եորք Մայիսէն Լէն թաղը թիւ 80։ Իսկ ուրիշ երկիրները, իւր գործակալաց քով կը գտնուին. որոց անուններն հետեւեալներն են. Իզմիր՝ Իբար Ֆրէր. Կ. Պոլիս՝ Ա. Սթամբա և Ֆ. Տելլասու տա. Աղէքսանդրիա՝ Ֆ. Բէրրինի, Իսմիրնի՝ Կայլարտի. Քիւտահիա՝ Ս. Սէրէրվէչ. Սալթա

Խմբագիր՝—տէր լրագրոյս,

Պ-ոս Գ. Պալտաճեան։

ԻՏՊԱՐԱՆԻ ԱՐՇԱԼՈՒՅՍԸ ԱՐԱՐԱՏԵԱՆ